

Gyapjuhosi
a langyos Luxhabban puha,
rugalmas és bolyhos marad.

Miért nem lett Budapest milliós lakósu?

— írta dr. Zentay Dezső. —

Szinte észrevétlenül, ismertető kommentár nélkül, de annál imponálóbb terjedelemben, közel ötszázoldalas kötet jelent meg nemrégiben. A „Statisztikai Közlemények“ idei sorozatának első száma ez a hatalmas munka. Budapest főváros népességének 1910-től 1920-ig történő fejlődése tárul elénk benne.

Különösebb érdeklődéssel lapoztuk e könyvet. Hiszen már a címlap is azt jelezte, hogy szokatlan ösvényen — új módszerrel — a fejlődés gazdasági rugóinak a figyelembevételével történt a tanulmányozás. Uttörő alapon, szinte a történelmi materializmus alapján kutatott a hivatalos statisztika fénykörébe. Fokozta figyelmünket, hogy dr. Illyefalvi I. Lajos, a fővárosi statisztikai hivatal kitűnő igazgatója, szerencsés kézzel dr. Laky Dezső műegyetemi tanárra, legkiválóbb statisztikusaink egyikére bízta ennek a nagyfontosságú problémának a megoldását.

Tulajdonképpen ez a most megjelent kötet nem önálló egész. Második része ez annak az értékes tanulmánynak, amelynek elseje 1927-ben gazdagította Budapest tudományos irodalmát. Akkor az 1900-tól 1910-ig történő fejlődés bontakozott ki elénk. — Most a háború évtizede került sorra. A legutolsó időszak még hátra van. Érdeklődve várjuk.

Bizony, a háború jellegzetes pecsétje van ráütve e korszak történetének minden oldalára. Sajnos, még hirül sínes kiaknázva a gyászbarát terület. Még sok-sok mélyreható komoly akarást mutató munkának kell elkövetkezni, hogy Magyarország le tudja vonni a megpróbáltatások e szomorú idejének a tanulságait. Még sok szociális érzéssel megírt tanulmánynak kell az érzés hurját megremegtetni, hogy végkép leverje a még mindig előmerészkedő háborús uszítás felelőtlen fölbukkanásait.

*

Budapest népessége 1890-ben 506.384, 1900-ban 733.358, 1910-ben 880.371, 1920-ban 928.996 főnyi volt. (Az 1929. évi kiszámított népesség 984.738.) Már az is föltűnő, hogy a századforduló évtizedében még 45%-kal, de azután 1910-ig már csak feleannyival növekedett a főváros népessége. A háborús évtized alig 6%-os emelkedése azonban már megdöbbentő. A régi iram ugyancsak ellanyhult.

Elhalkult a gyermekkacaj — és erősebb lett a gyászolók jaja. Csökkenő születések és emelkedő halálozási számok jelzik a szomorú fejlődés utját, 1911-ben még 22.000 fölül van az élveszületések száma — ami 1918-ban már 15.000 alá szállt. 1920 ugyan újra elhozta a huszezres számokat, de ezt a háborút közvetlen követő házassági láz váltotta csak ki. (1928-ban már 8.700 születés mutatja a mélypontot.)

1911-ben 17.000 új sirt ástak a fővárosban, 1918-ban már 25.000 halottat gyászoltunk. S még 1920-ban is 22.000 volt a temetések száma. Csak most, az utolsó esztendőben közelítettük meg a husz év előtti halálozási számot. Érdekes lenne ennek a tragikus népmozgalmi hullámnak minden verését végigkísérni. Tanulságos lenne az erkölcsi és gazdasági rugók tanulmányozása is, amint ezt a szerző megtette. De figyelmünket most inkább más látnivaló tartja lekötve.

*

1917-re a népesség lassu beszivárgása már néparadatként lepte el a fővárost. 991.725-re izmosodott a lakosság száma. 1920-ra mégis 929.000-re apadt. Ugyan mi történt közbe? Hová tűnt el 60.000 lélek? A vidéki letelepülések mindenesetre erősen csökkentették a háborús menekültek átmeneti fővárosi tartózkodását. A „nem kívánatos elemek“ sürü kiutasítása is kiméletlenül ritkította a sorokat. Sajnos azonban, a főváros vérkeringése nem tudta föl-szivni a már régebben itt dolgozókat sem. Ezt mutatják azok az adatok, amelyek szerint Budapesten az iparos népesség száma 398.000-ről 367.000-re csökkent... Érdekes táblák mutatják be foglalkozások szerint részletezve ezt a leépítést. S talán legjellemzőbb az, hogy mig az önálló iparosok száma 34.784-ről 40.430-ra emelkedett, addig az ipari segédszemélyzet száma 217.634-ről 187.562-re csökkent...

Annál szomorubb ez, mert a fővárosban — a magyar ipar legerősebb várában — gyöngültek meg a munkásosztatok... És akkor fogytak meg ilyen erősen, amikor a közszolgálati alkalmazottak és szabadfoglalkozású egyének száma 30.000-rel, a nyugdíjasok és tőkepénzeseké 15.000—15.000 fővel, a véderőhöz tartozó egyének száma pedig 5000 fővel szaporodott. Hogy ehhez a növekedéshez a gazdasági helyzetnek vajmi kevés köze volt, az nem szorul bizonyításra. De hogy Budapest elvesztette munkásrétegének majdnem 10%-át, és 72.000-ről 54.400-ra fogyott a háztartási alkalmazottak száma is, az már jellemzőbb tünet a leromlott életstandardra.

Aminthogy érdemes elgondolkozni azon is, hogy 1910-től 1920-ig 22.812-vel megfogyott az iparforgalmi foglalkozású férfiak száma, de ugyanakkor 28.888-cal emelkedett az ilyen foglalkozású nők száma. És a női keresőmunka az intelligencia terén is olyan hódítást tett, hogy megkétszereződött a női közszolgálati alkalmazottak és szabadfoglalkozásúak száma.

*

Becsukódtak a kapuk az ipari foglalkozások előtt — és az itt dolgozó ipari szakmunkások